

Ačiū – prašom

Diana Žėkienė

Vilniaus kolegijos Sveikatos priežiūros fakultetas

Žodis *ačiū* gali padaryti didžiulį poveikį mūsų gyvenimui. Neseniai paskelbtų tyrimų duomenimis, dėkingumo išreiškimas pagerina širdies veiklą, padeda susirasti naujų draugų ir netgi padaro mus kantresnius. Dėkingi žmonės pasižymi didesniu ryžtingumu, optimizmu ir energingumu. Be to, jie patiria mažiau streso ir depresijos, yra labiau nusiteikę padėti kitiems, sėkmingiau siekia asmeninių tikslų, pasižymi stipresne imunine sistema, jų kokybiškesni socialiniai santykiai. Nepamiršdami kasdien jausti ir išreikšti dėkingumo tampame laimingesni, kūrybiškesni ir greičiau išgyvename nesėkmes.

Neabejotina žodžio *ačiū* galia. Ne veltui tai turbūt tituluočiausias lietuvių kalbos žodis, kasmet įvairiuose rinkimuose išskiriama kaip gražiausias žodis. Simboliška, kad ant pirmosios lietuviškos proginės monetos iškaldirtas žodis *ačiū* milijono tiražu su viltimi, kad ji pasklis po visą Europą ir nuneš žinią apie lietuvių kalbą už mūsų šalies ribų. Sausio 11 d. – tarptautinė AČIŪ diena. Ar daug žodžių taip pamini-me? Todėl vartodami padėkos žodžius būkime jautresni.

Lietuvių kalboje padėkai reikšti turime du žodžius: *ačiū* ir *dėkui*. Abu vartojami ir šnekamojoje, ir bendrinėje kalboje; juos laikome absoliučiais sinonimais. Žodis *ačiū* yra skambesnis, bet *dėkui* parankesnis tuo, kad turi daugiau ve-dinių: *padėka, dėkoti, dėkingas*. Padėkos žodžius paprastai vartojame gerai, taisyklingai. Tik kai norime išreikšti didelę padėką, griebiamės nebūdingų lietuvių kalbai konstrukcijų: *didelis ačiū, didelis dėkui*. Tai nepriimtini vertiniai iš rusų kalbos *bolšoe spasibo*. Lietuviškai reikia sakyti *labai ačiū, labai dėkui*. Kai jaučiamės nepaprastai dėkingi, dėkingumą galime išreikšti kartodami prievoksmį: *labai labai ačiū; la-bai labai dėkui*. Tik be reikalo kartais įterpiame jungtuką *ir: labai ir labai ačiū (dėkui)*. Tas jungtukas čia netinka, laikytinas klaida.

Padėką galime reikšti ne tik jaustukais *ačiū, dėkui*, bet ir veiksmažodžiu *dėkoti*, veiksmažodiniu junginiu *esu dėkin-gas*. Veiksmažodžiu ar veiksmažodiniu junginiu reiškiamo padėka mandagesnė, pagarbesnė negu jaustukais *ačiū, dė-kui*. Prie veiksmažodžio galima pridėti: *nuoširdžiai (nuošir-džiausiai), labai, nepaprastai dėkoju, esu labai dėkingas, nepaprastai dėkingas*. Vienas būdvardis *dėkingas* (be veiks-mažodžio *būti* formos) reikšti padėkai netinka, geriau įpras-tinis *dėkui*.

Prašant kokios paslaugos, reiškiamo išankstinė padėka: *Iš anksto dėkoju*. Tik ne *iš kalno!* Taip lietuviškai sakyti netinka! Netikęs ir kanceliariškas pasakymas: *Iš anksto reiškiu padėką*.

O kaip mandagiausia atsakyti, kai kas nors mums taria pa-dėkos žodį?

Nuo senų laikų esame pratę dėkojančiam atsakyti man-dagumo žodžiu *prašom*. Mums taria *ačiū (dėkui)*, mes at-sakom – *prašom*. Yra dar liaudiškas atsakymas dėkojančiam: *Nėr už ką!* Galima sakyti ir liaudiškai: *[sveikata!]*

Lektoriai, baigdami kalbėti, nebūtinai turi dėkoti klausy-tojams už dėmesį. *Ačiū už dėmesį* virto įkyria formule!

Iš veiksmažodžio *prašyti* kilęs mandagumo žodis *prašom* išlaikęs daugiskaitinę esamojo laiko formą. Ilgainiui ši veiks-mažodžio *prašyti* forma sustabarėjo: neteko skaičiaus reikš-mės, ėmė ryskėti ir kiek kitoks prasminis atspalvis. Žodžiu *prašom* perduodama žmogui ir pagarba, ir nuoširdumas, ir draugiškumas. O žodis *prašau* turi tam tikro šaltumo, ofici-alumo atspalvį.

Vienaskaitinė forma *prašau* dažnokai vartojama kancelia-rinėje kalboje. Įstaigų vadovų raštuose greta griežtų įsakymų: *įpareigoju, reikalauju...* visiškai tinka nurodymai, išreikšti vi-enaskaitine forma *prašau: Prašau pranešti... Prašau atsiskaityti... Prašau sutvarkyti...* Tokiam vienaskaitinės formos vartojimui nieko negalima prikišti: ji čia geriau tinka kaip švelnesnė, mandagesnė forma *prašom*.

Tačiau šnekamojoje kalboje vienaskaitinė forma *prašau* (retkarčiais ir *prašom*) kartais virsta tiesiog parazitiniu žo-džiu, pvz.: *Rytą išsimaudžiau, ir, prašau, – visą dieną aš žvalus. Rodos, ką tik atėjau, o jau, prašom, – temsta*. Užtenka tik šį beprasmiską balastą *prašau (prašom)* pakeisti dalelytėmis *štai, matai, žiūrėk* ar dar kaip kitaip.

Vis dėlto daug blogesnis dalykas – tai įterptinis *prašau* su liepiamosios nuosakos veiksmažodžiais: *Pakvieskit, pra-šau, prie telefono. Pasakykit, prašau, ar rytoj dirbat? Perduokit, prašau, bilietą*. Tai nepageidaujami vertiniai iš rusų kalbos. Kreipdamiesi į kitus, lietuviai nuo seno yra įpratę pirmiausia tarti mandagumo žodį, o tik paskui pageidaujamą veiksma, išreiškstą veiksmažodžio bendratimi: *prašau pakviesti, prašau pasakyti, prašau perduoti...*

Yra dar kita tradicinė lietuviška mandagumo forma – ta-riamosios nuosakos pirmasis asmuo – *prašyčiau, prašytume*. Gaila, kad šnekamojoje kalboje ši mandagumo forma paly-ginti retai girdima. Vartodami formą *prašyčiau (prašytume)*, lietuviai labai subtiliai išreiškia švelniausią kreipimąsi į asmenį ko nors tikėdamiesi.

Kreipiantis raštu į įstaigos vadovą, ko nors prašant, taip pat geriau tiktų tariamosios nuosakos mandagumo forma, pvz.: *Prašyčiau leisti mane nemokamų atostogų... Prašyčiau skirti man sanatorinį kelialapį...*

Gyvenimo tempas verčia mus skubėti. Dėl to skubėjimo labiausiai nukenčia mandagumo žodžiai ir mūsų artimiausi žmonės, vadinasi, ir mes. Šie raktiniai mūsų kasdienybės žo-džiai yra paprasti ir galbūt pirmiausia mus priverčia nusišyp-soti. Bet juos pamiršus šypsotis nebesinorės. Tegu šie žodžiai atranda tinkamą vietą mūsų širdyse, mūsų namuose, mūsų bendruomeniniame gyvenime, juk tikrai yra daug dalykų, už kuriuos galime būti dėkingi kitam žmogui!..

Parengta pagal „Kompiuterinį lietuvių kalbos žinyną“. Vilnius: Sviesa, 2004